

Warszawa, 11.04.2023 r.

mgr Agnieszka Joanna Wojtkowska
Instytut Archeologii
Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytet im. kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Promotor: prof. zw. dr hab. Przemysław Urbańczyk
Promotor pomocniczy: dr Dominika Siemińska

Archeologia Zbrodni Wołyńskiej

Przedmiotem niniejszej rozprawy są ekshumacje przeprowadzone w latach 1992-2015 w ramach poszukiwań szczątków ofiar zbrodni wołyńskiej oraz prowadzone od 2020 r. badania mające na celu ustalenie miejsc pochówku ofiar zbrodni w Hucie Pieniackiej i w Muczmem. W pracy zostały opisane ekshumacje przeprowadzone w 1992 r. w Woli Ostrowieckiej i Ostrówkach, w czasie których nie byli obecni archeolodzy oraz kierowane przez zespół archeologów poszukiwania z lat 2001-2015, które dodatkowo objęły także Poryck, Gaj i teren w okolicach lasu pod Sokołem znanym jako „Trupie Pole”. Jako wzorcowe badania zostaną zaprezentowane pionierskie ekshumacje ofiar zbrodni katyńskiej, które polscy archeolodzy przeprowadzili w Katyniu, Charkowie, Bykowni i Miednoje.

Temat Zbrodni Wołyńskiej podejmowano wielokrotnie, jednak do tej pory nie pojawiła się żadna analiza przebiegu i wyników badań archeologicznych, ani wyników ekspertyz antropologicznych. Głównym celem rozprawy jest wykazanie bezwzględnej konieczności obecności archeologa podczas takich prac oraz próba wskazania odpowiedniej ścieżki przygotowań i metodyki badań terenowych. Jako przykład fazy przygotowawczej przedstawiono badania w Hucie Pieniackiej, zaś za przykład metodyki poszukiwań terenowych posłużyła leśniczówka Brenzberg w Muczmem.

W rozprawie wyraźnie podkreślam rolę archeologa zaznajomionego ze specyfiką poszukiwań szczątków ludzkich i obowiązującymi przepisami prawnymi. Badania ekshumacyjne z 1992 r. są idealnym przykładem na to, jak ważna jest współpraca pomiędzy różnymi dziedzinami, m.in. historią, antropologią oraz archeologią. Archeolog, jako specjalista prowadzący badania jest odpowiedzialny za profesjonalne i przede wszystkim etyczne przeprowadzenie takich poszukiwań. Ważne jest, nie tylko dokładne zaplanowanie składu

zespołu biorącego udział w badaniach, ale także rozplanowanie budżetu, przebiegu prac, podziału zadań, zaplecza sanitarnego oraz wyposażenia w sprzęt i odzież członków ekipy badawczej. Na te fakty zwracał przede wszystkim uwagę biegły z zakresu medycyny sądowej, biorący udział w badaniach w Woli Ostrowieckiej i Ostrówkach.

Analiza archiwalna akt śledztwa, zeznania świadków oraz kwerenda umożliwiły ustalenie prawdopodobne lokalizacji mogił w Hucie Pieniackiej oraz listę 644 ofiar zbrodni, do których przypisano nie tylko imię i nazwisko, pokrewieństwo pomiędzy konkretnymi osobami, ale także w wielu przypadkach wiek i miejscowość, z której dane osoby pochodziły (w przypadku uciekinierów z innych miast). Przy każdej ofierze wskazane zostało źródło, w którym została wymieniona.

Leśniczówka Brenzberg w Muczmem na terenie której w sierpniu 2022 r. przeprowadziłam poszukiwania archeologiczne 75 ofiar zbrodni, posłużyła jako przykład prac poszukiwawczych w Polsce. Teren należący do Nadleśnictwa Lutowiska znajduje się pobliżu Bieszczadzkiego Parku Narodowego i jest pod ochroną Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska. Pierwszy etap poszukiwań nie doprowadził do odnalezienia szczątków, jednak w jego trakcie odkryto fundamenty dawnej leśniczówki oraz pomieszczenia gospodarczego, które udokumentowano archeologicznie i pozostawiono do dyspozycji konserwatora.

W ostatnim rozdziale rozprawy doktorskiej opisuję rozwój metodyki prowadzenia badań archeologicznych, począwszy od badań zbrodni katyńskiej, aż do prac przeprowadzonych w 2015 r. w Woli Ostrowieckiej na terenie Ukrainy. Dodatkowo nakreśliłam sposób przygotowania do badań archeologicznych, od wymienienia przydatnych stron internetowych, które mogą ułatwić kwerendę archiwalną i archiwów, których mogą znajdować się dokumenty zawierające zeznania świadków i ocalałych, aż po wszelkie kroki formalne i opis czynności w trakcie samych prac archeologicznych i ekshumacji.

***

Słowa kluczowe: zbrodnia wołyńska, rzeź Małopolski Wschodniej, zbrodnia katyńska, Huta Pieniacka, Wola Ostrowiecka, Ostrówki, Poryck, Gaj, Trupie Pole, Muczne.

Agnieszka Kojłowska